

nas kochać ludzie, gdyż nikogo nie może przymusić do miłości. Gwarantuje natomiast, że On nas kocha i że zaszkodzi nas swoją radością wtedy, gdy my będziemy kochać (por J 15,11).

Zakończenie

Jeśli chcemy być wychowawcami, którzy – na wzór Jezusa – uczą wychowanków mądrości, wolności i miłości, to warunkiem owocności takiego wychowania jest nie tylko wypełnianie zadań zawartych w powyższej analizie, lecz także przyprowadzanie wychowanków do Chrystusa.³³ Wcielony Syn Boży nie tylko uczy nas mądrze

myśleć, odpowiedzialnie korzystać z wolności i dojrzałe kochać, lecz jest także tym, który w swoim postępowaniu wiernie wypełnia wszystko to, czego sam naucza. Jedyne On może naszym wychowankom powiedzieć: nie tylko Mnie słuchajcie, ale też Mnie naśladowajcie. I jedynie On jest zawsze przy każdym wychowanku. Także tam, gdzie my sami nie dotrzemy. Jedyne Jezus jest źródłem siły, która w świecie dotkniętym złem i grzechem jest konieczna do tego, by czynić to, co dobre, chociaż trudne i wzrastając w świętości, która jest powołaniem każdego człowieka i najpewniejszą drogą do radosnej wieczności.

³³ Por. M. Dziewiecki, *Czy wychowanie religijne jest ważne?*, „Katecheta” nr 12 (2007), s. 43-44.

Dariusz Adamczyk

Zadania nauczyciela-wychowawcy dotyczące odpowiedzialności za uczniów – w świetle „Karty odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela” księdza Mieczysława Rusieckiego

We współczesnym świecie młodzi ludzie szukają autorytetów, na których mogliby oprzeć swój światopogląd. Takimi autorytetami niejako z definicji winni być nauczyciele-wychowawcy imponujący swoim życiem i mądrym postępowaniem¹. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wychowawcą jest każdy nauczyciel, ponieważ z powołaniem nauczyciela wiąże się nierozdzielnie

rola wychowawcy. Zadaniem nauczyciela jest pobudzanie i wspieranie wszechstronnego rozwoju i doskonalenia ucznia jako osoby ludzkiej². W związku z tym, istnieje pilna potrzeba odbudowania autorytetu nauczycieli, którzy nie mogą zrażać się trudnościami, lecz winni pracować z nadzieją, że ich wysiłki nie zostaną zaprzepaszczone.

¹ Por. B. Lipian, *Etos nauczyciela to prawość*, http://mtrojnar.rzeszow.opoka.org.pl/anna_jenke/art_etos.htm

² Por. Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*, <http://technik-informatyk.net/kodeks-etyki-nauczycielskiej.html>

W tej perspektywie warto zwrócić uwagę na zadania nauczyciela-wychowawcy wynikające z jego odpowiedzialności za ucznia w świetle *Karty odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela* opracowanej przez księdza Mieczysława Rusieckiego³, który ukazuje w niej znaczenie nauczycielskiego powołania i wynikające z niego obowiązki. Jak zaznacza sam autor we wstępie *Karty*, nie stanowi ona dokumentu prawnego, lecz jest propozycją wychowawczą wskazującą na wagę obowiązków nauczyciela celem jego mobilizacji odnośnie wyzwań współczesności.

Owa propozycja wychowawcza M. Rusieckiego przyjmuje postępowanie nauczyciela w kategorii nie tyle zawodu, lecz powołania do spełnienia przez nauczyciela konkretnej misji, której powodzenie domaga się szczególnej dyspozycji osobowościowych nauczyciela, solidnego przygotowania oraz ciągłego pogłębiania kompetencji. Te wymagania wynikają z faktu, że misja nauczyciela jest wyjątkową służbą drugiemu człowiekowi. To dlatego łączy się ona z odpowiedzialnością, która jest wartością społeczną i winna być szczególnie eksponowana z racji pełnionej przez nauczyciela misji dydaktyczno-wychowawczej. Odpowiedzialność oznacza konieczność ponoszenia konsekwencji za własne myślenie, pragnienia, słowa, postawy i działanie. Wyrasta ona z poczucia powinności moralnej, łączy się zawsze z wartościami i najpełniej przejawia się w podejmowanych obowiązkach. Odpowiedzialność jest wskaźnikiem

dojrzałej osobowości. A zatem wszystko to, co robi nauczyciel, winno być świadome, rozważne i mieć wartość wychowawczą⁴.

Bycie nauczycielem zakłada przede wszystkim świadomość bogactwa ogromnego daru, odkrycie go i konsekwentne udzielanie odpowiedzi na niego własnym życiem. Posługa nauczycielska stanowi bowiem w istocie osobową odpowiedzialność za siebie i drugiego człowieka. Wychowywanie innych to błogosławieństwo, wyróżnienie, ważne, ale i trudne zadanie. Jest ono bowiem wprowadzaniem człowieka do życia wyższego, budzeniem w nim boskiego pierwiastka, walką o pełną realizację powołania w perspektywie wieczności. Niezależnie od historyczno-społecznego czy kulturowego kontekstu wychowawca powinien być otwarty na dobro, prawdę i piękno jako wartości uniwersalne⁵.

Nauczyciel winien być reprezentantem wartości. To, co mówi i czyni oraz jak mówi i jak to wypełnia, winno samo w sobie być wychowawcze, nacechowane świadomością, rozważnością, mądrością. Jego styl bycia, sposób rozwiązywania problemów, zaangażowanie w pracę, winno się dokonywać w klimacie sprzyjającym otwarciu na prawdę i mobilizującym do czynienia dobra. To jest właśnie odpowiedzialność. W tym kontekście nauczyciel jest odpowiedzialny przede wszystkim za siebie, ale również za uczniów i to zarówno w wymiarze osobistym, jak również wspólnym z innymi podmiotami wychowawczymi, z czego wynika jego etos⁶.

³ M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, Kielce 2004.

⁴ Por. tamże, s. 1 n.

⁵ Por. W. Cichosz, *Pasja etosu nauczyciela*, „Universitas Gedanensis” 2 (2001), s. 49 n.

⁶ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 3.

1. Odpowiedzialność osobista

Najwyższą wartością w pracy nauczyciela jest dobro dziecka, zaś jego podstawowym zadaniem jest troska o to dobro⁷. Winno ono być rozumiane w kontekście prymatu rozwoju jego osobowości i to jeszcze przed troską o jego wiedzę⁸. Zasada dobra dziecka oznacza, że korzyść, bezpieczeństwo i rozwój dziecka jest głównym motywem oraz wskazówką działania nauczyciela, który winien się kierować przede wszystkim tą zasadą dobra i nie powinien podejmować działań wbrew tej zasadzie⁹.

Uczenie i wychowywanie ma na celu wywołanie zamierzonych zmian w osobowości ucznia. Nauczyciel w ten sposób wspomaga pracę wychowawczą rodziców. Pełni wobec nich funkcję pomocniczą¹⁰. Wraz z rodzicami ucznia przyjmuje odpowiedzialność za jego rozwój osobowościowy, za przygotowanie go do dorosłego życia. Wspomaganie rodziców w procesie wychowania domaga się dialogu i osobistej relacji nauczyciela z rodzicami¹¹. Warto przy tym zauważyć, że to nauczyciel winien być bogatszy wiedzą, a też i doświadczeniem od rodziców swoich wychowanków¹².

Pierwszym podmiotem odpowiedzialnym za wychowanie są zatem rodzice, ale zawsze wspomagani przez szkołę¹³.

Nauczyciel winien żywić głębokie przekonanie o sensie i skuteczności procesu wychowania. W tej perspektywie ma kochać swoich uczniów, czego wyrazem jest poważne, łagodne ocenianie i traktowanie wszystkich sprawiedliwie, wzmacnianie i zwiększanie ich stron pozytywnych, zaś umniejszanie i eliminowanie ich wad, jednakże bez przesadnego rozpieszczania. Trzeba uczniom stawiać wymagania, ale na miarę ich możliwości. Nauczyciel winien podchodzić do każdego po przyjacielsku i pozostawać z uczniem w takich relacjach, aby nie przekraczać granicy intymnoosobistej ani ram autorytetu. Należy wystrzegać się spoufalania z uczniem¹⁴. Dobry kontakt jest potrzebny ze wszystkimi uczniami, jeśli to możliwe, to również poza szkołą, co stwarza okazje do oddziaływania wychowawczego¹⁵.

Uczniowie winni odczuć troskliwą opiekę ze strony nauczyciela, który winien wytrwale poznawać ukryte w nich talenty oraz pomagać w ich rozwijaniu. Do tego potrzeba, aby nauczyciel bacznie obserwował rozwój każdego

⁷ Por. Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

⁸ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 11.

⁹ Por. J. Homplewicz, *Etyka pedagogiczna*, Warszawa 1996, s. 77.

¹⁰ Por. W. Cichosz, *Pasja etosu nauczyciela*, s. 50; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, p. 83.

¹¹ Por. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Szkoła katolicka u progu trzeciego tysiąclecia*, Rzym 1997, p. 20, w którym znajduje się zapis: „Niezmiennym celem wychowania szkolnego jest (...) dialog z rodzicami i rodziną, który trzeba popierać również poprzez promocję stowarzyszeń rodzicielskich, ażeby z ich niezastąpionym udziałem nawiązała się owa osobista relacja, która pozwala urzeczywistnić założenia wychowawcze”.

¹² Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 11.

¹³ Por. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, p. 3, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002; W. Cichosz, *Wychowanie chrześcijańskie wobec postmodernistycznej prowokacji*, Gdańsk 2001, s. 166; M. Rusiecki, *Dialog w szkole drogą do dojrzałości osobowej*, „Nauczanie Początkowe” 1 (2009/2010), s. 19.

¹⁴ Por. W. Cichosz, *Pasja etosu nauczyciela*, s. 53.

¹⁵ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 11 n.

ze swoich uczniów oraz aby dawał temu wyraz przez dostrzeżenie czegoś nowego w tej kwestii, pochwalenie, wyrażenie radości, a jednocześnie stopniowo zwiększał wymagania. Ważne jest tu również oddziaływanie poprzez poszczególnych uczniów na resztę grupy¹⁶.

Szczególnie należy otoczyć troską dzieci słabsze, chore, zaniedbane wychowawczo. Wymaga to indywidualnego podejścia, szacunku, należytej powagi oraz taktu pedagogicznego. Nauczyciel winien walczyć o każdego ucznia, zwłaszcza w sytuacji jego zagrożenia. W tej perspektywie szczególnie należy pogłębiać u swoich uczniów poczucie godności, honoru, wolności osobistej, własnej tożsamości. Zawsze należy bronić ich dobrego imienia. Trzeba do tego traktować ich podmiotowo, z szacunkiem rozbudzając poczucie sprawiedliwości, prawości, godności. Sprzyja temu uczenie myślenia logicznego, przyczynowo-skutkowego, a przy tym krytycznego oraz twórczego. W ten sposób otwiera się ucznia na wielką, życiową przygodę poszukiwania prawdy o rzeczywistości, zwłaszcza o wartości i sensie ludzkiego życia wdrażając jednocześnie do samokształcenia¹⁷.

Nauczyciel winien rozbudzać w uczniach ciekawość badawczą. Zachęcać do stawiania pytań i odważnego formułowania trudnych problemów, a także do samodzielnego poszukiwania odpowiedzi¹⁸. W tym celu należy także rozbudzać zainteresowania

i pragnienia wyższe. Chodzi o stymulowanie i wyzwalanie pasji poznawczej w stosunku do prawdy oraz zachęcanie do wprowadzania jej w życie, a także zafascynowanie dobrem i uwrażliwianie na piękno. W celu przekazania umiejętności pięknego, godnego życia należy uczyć trudnej sztuki hierarchizowania wartości oraz wskazywać na egzystencjalne priorytety. Ważne jest przy tym wdrażanie do zachowywania ładu w sobie i wokół siebie. Stąd należy nakłaniać do pilności i pracowitości, wymagać zamiłowania do porządku, a także przyzwyczajając do umiejętnego wykorzystywania czasu i dobrego nim gospodarowania¹⁹.

M. Rusiecki wskazuje, że nie należy dzielić uczniów na lepszych i gorszych, lecz raczej na bardziej lub mniej samodzielnych i dojrzałych. Dobrze byłoby poświęcać jednemu i drugiemu czas według ich potrzeb i własnych możliwości, i budząc z bierności w każdym z nich wyzwalając postawę aktywną. Chodzi o wzmacnianie wiary we własne siły, rozwijanie samodzielności w myśleniu i działaniu, kreatywności oraz pobudzanie do zdrowej rywalizacji i jednocześnie do współpracy oraz pomocy innym²⁰. Potrzeba do tego internalizacji norm etycznych oraz formacji sumień. Nauczyciel winien czuwać, aby uczniowie formowali w sobie dojrzałe sumienia i kierowali się nimi w codziennym życiu. Potrzebny jest do tego konkretny przykład godziwego działania ze strony nauczyciela²¹.

¹⁶ Por. tamże, s. 12.

¹⁷ Por. tamże.

¹⁸ Por. tenże, *Etyka nauczyciela w obliczu wyzwań XXI wieku*, w: *Między wolnością a przymusem. Prawa człowieka i współczesna edukacja*, red. A. Wileczek, Kielce 2009, s. 46.

¹⁹ Por. tenże, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 13.

²⁰ Por. tenże, *Etos zawodu nauczyciela*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 7 (2008), s. 291.

²¹ Por. tenże, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 13.

Odpowiedzialność nauczyciela za uczniów wiąże się z przygotowaniem ich do roztrzonego dokonywania ważnych wyborów życiowych, podejmowania przemyślanych decyzji oraz do ponoszenia odpowiedzialności za ich skutki. Młodych ludzi należy wdrażać do odpowiedzialności. W tym celu konieczne jest przyzwyczajanie do systematyczności i rzetelności w pracy. Trzeba ukazać potrzebę pracy, a także satysfakcję z dobrego jej wykonania. Ważne jest zwrócenie uwagi na znaczenie pracy dla osobistego rozwoju człowieka oraz dla dobra społecznego. Ważne jest też rozwijanie postaw prospołecznych i przyuczanie do pracy społecznej. Może się to dokonywać przez uczestnictwo młodych ludzi w kołach zainteresowań, w stowarzyszeniach, organizacjach. Chodzi o wyzwolenie poczucia radości z faktu bycia potrzebnym dla innych. Ma to związek z wyzwaniem i pielęgnowaniem postawy młodzieńczego idealizmu, a także budzenia gotowości do zaangażowania się w służbę dla innych²².

Odpowiedzialność za uczniów ściśle wiąże się z formowaniem ich postawy szacunku wobec rodziców, wychowawców, przełożonych, a także uczeniem ich troski wobec osób niepełnosprawnych, chorych, starszych, jak również z uwrażliwianiem ich na przestrzeganie praw należnych każdemu człowiekowi. Wychowywanie do szacunku wobec rodziny wiąże się z budzeniem postawy pietyzmu wobec tajemnicy i niepowtarzalnej godności ludzkiego życia. Należy tu dopowiedzieć, że chodzi o szacunek dla życia ludzkiego we wszystkich fazach jego rozwoju, od poczęcia aż po jego

naturalny kres²³. W ten zakres odpowiedzialności wchodzi również uczenie szacunku, taktu i delikatności w relacjach do osób płci przeciwnej. Jest to związane również z wychowywaniem do prawdziwej przyjaźni, odpowiedzialnej i czystej miłości, która winna być otwarta na obopólne poświęcenie i ofiarną służbę nowemu życiu. Do tej odpowiedzialności należy też ukazywanie sensu zachowania czystości przedmałżeńskiej. Należy również podkreślać znaczenie wierności w małżeństwie akcentując jednocześnie największe spełnienie człowieka w ojcostwie i macierzyństwie, zarówno fizycznym, jak i duchowym. W tej perspektywie należy także przestrzegać przed destrukcyjnym wpływem pornografii²⁴.

Z kwestią odpowiedzialności za uczniów łączy się też uczenie szacunku dla wszelkiego życia, dla środowiska naturalnego. Jest to nauka kultury współżycia ze światem przyrody²⁵. Potrzeba zatem kształtować postawy oszczędzania wody, energii świetlnej i cieplnej. Należy zwracać uwagę na to, że pożywienie nie powinno się marnować²⁶. Jest to szerszy kontekst uwrażliwiania sumień wychowanków na ludzi potrzebujących pomocy. W związku z tym, trzeba wyrobić w uczniach postawę koleżeńską, ofiarną, pełną humanitaryzmu i solidarności z pokrzywdzonymi. Jednocześnie należy uwrażliwiać na tzw. znaki czasu, do których, jak podaje M. Rusiecki, w czasach współczesnych należą: pluralizm światopoglądowy, globalizacja w ekonomii i kulturze, pokój, demokryzacja życia, bezdomność, bezrobocie, nędza itp.²⁷

²² Por. tamże, s. 14.

²³ Por. Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

²⁴ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 14 n.

²⁵ Por. Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

²⁶ Por. M. Rusiecki, *Etos zawodu nauczyciela*, s. 295.

²⁷ Por. tenże, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 15 n.

W ramach odpowiedzialności za uczniów należy wychowywać do miłości ojczyzny, w tym do postaw patriotycznych oraz bohaterskich, zarówno w czasie stanu wojny, jak i w czasie pokoju. W związku z tym należy uczyć przestrzegania obowiązującego prawa, rzetelnego wykonywania obowiązków, szacunku dla dobra wspólnego, troski o porządek i bezpieczeństwo publiczne itp. Chodzi także o pobudzanie do umiłowania piękna ziemi ojczystej oraz uwrażliwianie na piękno i czystość języka polskiego²⁸. Wiąże się z tym wyzwalanie postawy szacunku dla historii, tradycji i kultury narodowej oraz ponadczasowych ideałów wolności, sprawiedliwości i praw człowieka. Ważne jest, aby uczyć poczucia dumy z faktu bycia Polakiem. Takie przekonanie prowadzi do czynnego uczestnictwa w kulturze oraz do troski o przekaz dziedzictwa kulturowego następnym pokoleniom²⁹.

Nauczyciel ma także obowiązek otwierania uczniów na dialog z przedstawicielami innych kultur. Winno się to dokonywać w kontekście szacunku dla prawdy oraz innych wartości uniwersalnych. Spotkanie z innymi winno zakładać szacunek wobec nich oraz pozostawać w duchu wolności i miłości bliźniego. Uczenie takiego sposobu spotykania się oraz prowadzenia w tym duchu dialogu pokazuje, iż dopiero na takim gruncie możliwe jest spokojne rozwiązywanie nawet bardzo trudnych kwestii oraz możliwość pokojowego współistnienia³⁰.

Konieczne jest zatem kształtowanie postawy właściwie rozumianej tolerancji dla odmiennych przekonań

oraz sposobu postępowania, które jednak winny mieścić się w granicach ogólnoludzkich norm etycznych. Chodzi o tolerancję wobec innych przekonań religijnych oraz światopoglądów, które respektują ład społeczny i moralny³¹. Nie sposób bowiem tolerować moralnych dewiacji, a więc zachowań moralnie złych. Taka postawa nie ma już nic wspólnego z tolerancją, a nawet pociąga za sobą poczucie winy z racji współudziału w złu popełnionym przez innych³².

W obecnych czasach do obowiązków nauczyciela należy również zachęcanie do roztropnego i krytycznego korzystania z mass mediów. Konieczna jest rozwaga i umiar w wybieraniu emitowanych programów. Chodzi o to, aby wpajać postawę unikania tzw. szumu informacyjnego oraz uwrażliwiać na możliwość uzależnienia od telewizji, gier komputerowych, internetu czy samego komputera. W związku z tym, należy uczyć sztuki samodzielnego i wartościującego patrzenia na zróżnicowaną rzeczywistość medialną, aby stawać się przez nią duchowo bogatszym, a nie uboższym³³.

Nauczyciel winien dbać o zabezpieczenie młodych ludzi przed zjawiskiem indyferentyzmu światopoglądowego, a także minimalizmu i relatywizmu moralnego. Te zjawiska powodują groźne dla procesu wychowania zubożenie wobec wartości wyższych. Dochodzi do tego również obowiązek przestrzegania przed konsumizmem jako zjawiskiem zgubnym dla prawidłowego rozwoju człowieka. Do zadań wychowawcy należy również ochrona

²⁸ Por. Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

²⁹ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 15.

³⁰ Por. tamże, s. 15 n; tenże, *Etos zawodu nauczyciela*, s. 291.

³¹ Por. Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

³² Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 16.

³³ Por. tamże.

wychowanków przed groźnymi zjawiskami przemocy, narkomanii, nikotynizmu, alkoholizmu, jak również innymi, które są zgubne dla człowieka. Należy ukazywać ich skutki degradujące stronę somatyczną, umysłową, jak i psychikę³⁴.

Wszelkie wady zauważone u wychowanków należy stanowczo i systematycznie zwalczać ukazując ich negatywne skutki, a także wskazując na przykłady pozytywne. Nauczyciel winien zapobiegać wszelkim niepowodzeniom wychowawczym oraz likwidować ich negatywne skutki. Zadaniem nauczyciela jest uczenie przeżywania winy, które suponuje konieczność przyznania się do popełnionych błędów, przewinień i wykroczeń, obudzenie żalu za popełnione zło, naprawienie go oraz zdecydowany i konsekwentny powrót do starania się o dobro. Ma to związek z uczeniem młodych ludzi sztuki dojrzałego życia we wszystkich sytuacjach życiowych. Ciągłe potrzeba mobilizowania do postawy dynamicznej i otwartej na wartości duchowe poprzez osobisty przykład będący imponowaniem pięknem i wielkością własnego człowieczeństwa³⁵.

2. Współodpowiedzialność z innymi podmiotami wychowawczymi

Odpowiedzialność osobista nauczyciela za uczniów łączy się ściśle z odpowiedzialnością ponoszoną wraz z innymi podmiotami wychowawczymi. M. Rusiecki pisze o tym w ostatniej części *Karty*, którą zatytułował: *Współodpowiedzialność za miejsce pracy*.

Na początku tej części zaznacza, że nauczyciel winien mieć świadomość uczestnictwa we wspólnej odpowiedzialności za nauczanie i wychowanie młodych ludzi wraz z ich rodzicami, którzy są pierwszymi i głównymi wychowawcami swoich dzieci³⁶, wraz z gronem pedagogicznym i władzami szkolnymi, a także organizacjami i instytucjami społeczno-kulturalnymi oraz szerszym środowiskiem³⁷.

W związku z powyższym, nauczyciel winien pozostawać otwarty na współdziałanie ze wszystkimi podmiotami wychowawczymi swoich uczniów. Jako że pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami dziecka są jego rodzice, nauczyciel powinien kontaktować się z nimi i uzupełniać swoją wiedzę pozwalającą lepiej poznać każdego ucznia, aby ustalać wraz z nimi zasady działań wychowawczych, weryfikować i korygować stosowane środki dydaktyczno-wychowawcze, oceniać efekty i stale ubogacać proces wychowania. W ramach owej współpracy jest równocześnie okazja do pedagogizowania rodziców, jeśli w określonych obszarach działań zachodzi taka potrzeba. Niezbędne jest w tym przestrzeganie dyskrekcji zawodowej³⁸. Nauczyciel winien być świadomy szczególnej odpowiedzialności wynikającej z posiadania tego rodzaju wiedzy dotyczącej osobistych, poufnych informacji o uczniach, stąd winien dążyć do jej uzyskania tylko w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne do optymalnego wykonywania jego czynności zawodowych³⁹.

³⁴ Por. tamże, s. 17.

³⁵ Por. tamże.

³⁶ Por. Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

³⁷ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 17 n.

³⁸ Por. tamże, s. 18.

³⁹ Por. *Kodeks etyczny nauczyciela*, ftp://ftp.wsap.edu.pl/Biblioteka_@ntykorupcyjna/KODEKS%20ETYCZNY%20NAUCZYCIELA.pdf

W środowisku nauczycielskim zadaniem wychowawcy jest tworzenie atmosfery szczerego i życzliwego koleżeństwa. Winien on dbać o dobry klimat wychowawczy w szkole, który sprzyja wymianie doświadczeń oraz podejmowaniu wspólnych inicjatyw dydaktyczno-wychowawczych⁴⁰. Grono pedagogiczne winno być zespołem ludzi wspomagających się w realizacji wspólnego celu, jakim jest nauczanie i wychowanie. Stąd nauczycieli powinny łączyć więzy pedagogicznej solidarności, współpracy i szlachetnego współzawodnictwa. Nauczyciel doświadczony winien służyć radą i pomocą tym, którzy dopiero rozpoczynają pracę w szkole. Zaś młodszy nauczyciel winien okazywać szacunek i uznanie kolegom z dłuższym stażem pracy. Wraz z całym gronem nauczycielskim wychowawca ma obowiązek troszczenia się o dobre imię szkoły⁴¹. W *Kodeksie Etyki Nauczycielskiej* znajduje się zapis: „Nauczyciel nie powinien podważać autorytetu innych nauczycieli i pracowników oświaty. Wszelkie uwagi o dostrzeżonych błędach w ich postępowaniu powinien najpierw przekazać bezpośrednio zainteresowanym”⁴².

W kontekście ciągłych reform szkolnictwa oraz konieczności dostosowywania się nauczyciela do wymogów programowych, istotnym szczególnie w obecnych czasach wydaje się zadanie czynnego współdziałania z organem prowadzącym i nadzorującym szkołę. Ma to na celu sygnalizowanie zauważonych braków w programach nauczania, postulowanie i przeprowa-

dzenie korzystnych zmian dla pełniejszego kształcenia oraz wychowywania młodych ludzi na danym poziomie edukacji. Winno się to dokonywać w świetle obowiązujących przepisów i zarządzeń dyscyplinarno-porządkowych⁴³.

Wraz z innymi nauczycielami warto zajmować wspólne stanowisko wobec aktualnych problemów związanych z pracą zawodową. Jednakże w dochodzeniu swoich praw nauczyciel zawsze winien posługiwać się godziwymi środkami. Musi również zwracać uwagę na to, czy owo dochodzenie swoich praw jest wychowawcze dla ucznia. Jak podaje M. Rusiecki, strajk uliczny zdecydowanie uwłacza godności nauczycielskiej i nie należy do środków wychowujących⁴⁴. Natomiast w *Kodeksie Etyki Nauczycielskiej* znajduje się zapis, że „Niedopuszczalne jest włączanie uczniów i studentów do takich protestów czy strajków, których celem byłaby obrona partykularnych interesów nauczycieli. Możliwe są jedynie publiczne wystąpienia w obronie honoru i godności własnego narodu”⁴⁵.

Nauczyciel winien dystansować się do tendencji upolitycznienia oświaty i wychowania. Oświata, jako opierająca się na przekazywaniu wiedzy, a ta jest wolna, ponieważ taki charakter ma nauka jako odkrywanie prawdy o rzeczywistości, również zatem winna być wolna od wpływów politycznych. M. Rusiecki wskazuje też, że w perspektywie wychowawczej należy pielęgnować lokalne tradycje oraz nawiązywać i kontynuować współpracę ze środo-

⁴⁰ Por. M. Rusiecki, *Etos nauczycielski*, „Wychowawca” 2 (2002), s. 4.

⁴¹ Por. tenże, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 18.

⁴² Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

⁴³ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 18.

⁴⁴ Por. tamże, s. 18 n.

⁴⁵ Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*.

wiskiem. Nauczyciel jednakże winien zdecydowanie odciąć się od demoralizujących, mafijno-korupcyjnych działań grup, sponsorów, fundacji czy partii politycznych⁴⁶.

Podsumowanie

Jak pisze sam jej autor, omawiana *Karta* zawierająca obowiązki nauczyciela w perspektywie jego odpowiedzialności, przypomina mu, kim jest, kim może być i kim być powinien. Winna ona spełniać rolę mobilizującą w procesie samorealizacji nauczyciela zgodnie z jego powołaniem, którym jest wychowanie człowieka. Zawodowej sumienności nauczyciela winien przyświecać cel osiągania satysfakcji z pracy. Może to mieć miejsce, jeśli nauczyciel będzie żywił głęboką troskę o to, co w tej pracy najważniejsze, a mianowicie o własny autorytet i przysługujący mu status i miejsce w społeczeństwie. Jest to możliwe w perspektywie zatroskania o wychowanie dzieci i młodzieży na ludzi dojrzałych i zdolnych do odpowiedzialnego życia, którzy będą utwierdzeni w przekonaniu

o własnej tożsamości oraz przygotowaniu na stawienie czoła wyzwaniom, jakie niesie ze sobą świat współczesny⁴⁷.

Obowiązek nauczyciela uszanowania godności każdej osoby ludzkiej sprawia, że wychowanie staje się służbą w rozwoju człowieka. Ta służba ma sens jedynie wówczas, gdy nauczyciel widzi w nim nieskończoną godność jego człowieczeństwa wynikającą z ukrytego w nim Boga⁴⁸. W ten sposób rodzi się szacunek i miłość do młodego człowieka. To właśnie miłość jest podstawową zasadą etosu wychowania. Zajmuje ona miejsce wyjątkowe w oddziaływaniu nauczycielskim. Człowiek jako osoba jest powołany z miłości i do miłości. Wychowanie jest aktem miłości udzielającej się na wzór tej miłości, jaką został umiłowany przez Boga każdy człowiek⁴⁹. Miłość, która urzeczywistnia się w oddaniu i służbie⁵⁰, pomaga na sposób stały żyć w wymiarze daru, pozwala nauczycielowi wspaniałomyślnie oddać się w służbę innym w sposób bezinteresowny, aż do zapomnienia o sobie i do oddania życia. Jest to możliwe zwłaszcza dla człowieka wiary⁵¹.

Bibliografia

Adamczyk D., *Postawa służby na wzór Chrystusa istotą samowychowania nauczyciela*, w: *Pedagogiczna inspiracja w nauczaniu Jana Pawła II*, red. M. Nowak, C. Kalita, Biała Podlaska 2005, s. 372-375.

Bagrowicz J., *Godność osoby fundamentem wychowania*, w: *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, red. F. Adamski, Kraków 1999, s. 93-115.

⁴⁶ Por. M. Rusiecki, *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, s. 18 n.

⁴⁷ Por. tamże, s. 19.

⁴⁸ Por. W. Stróżewski, *O wielkości. Szkice z filozofii człowieka*, Kraków 2002, s. 295.

⁴⁹ Por. J.W. Dawid, *Godność osoby fundamentem wychowania*, w: *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, red. F. Adamski, Kraków 1999, s. 112; W. Cichosz, *Nauczyciel świadkiem wiary w szkole katolickiej*, http://archidiecezja.lodz.pl/ist/wordpress/?p=123#_ftn10

⁵⁰ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Rzym 1979, p. 21.

⁵¹ Por. J.W. Dawid, *O duszy nauczycielstwa*, Kraków 1912, s. 9 nn; R. Rybicki, *Wprowadzenie do pedagogiki chrześcijańskiej*, Częstochowa-Warszawa 1994, s. 33 nn; M. Rusiecki, *Dojrzałość osobowa nauczyciela*, w: *In vinculo communionis. Księga jubileuszowa ku czci Biskupa Kieleckiego Kazimierza Ryczana w 60 rocznicę urodzin*, red. K. Gurda, T. Gacia, Kielce 1999, s. 425; tenże, *Etos zawodu nauczyciela*, s. 295; tenże, *Etyka nauczyciela w obliczu wyzwań XXI wieku*, s. 51 nn; D. Adamczyk, *Postawa służby na wzór Chrystusa istotą samowychowania nauczyciela*, w: *Pedagogiczna inspiracja w nauczaniu Jana Pawła II*, red. M. Nowak, C. Kalita, Biała Podlaska 2005, s. 372 n.

- Cichosz W., *Nauczyciel świadkiem wiary w szkole katolickiej*, http://archidiecezja.lodz.pl/Ist/wordpress/?p=123#_ftn10 z dn. 13.11.2012 r.
- Cichosz W., *Pasja etosu nauczyciela*, „Universitas Gedanensis” 2 (2001), s. 47-57.
- Cichosz W., *Wychowanie chrześcijańskie wobec postmodernistycznej prowokacji*, Gdańsk 2001.
- Dawid J.W., *O duszy nauczycielstwa*, Kraków 1912.
- Homplewicz J., *Etyka pedagogiczna*, Warszawa 1996.
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Rzym 1979.
- Kodeks etyczny nauczyciela*, ftp://ftp.wsap.edu.pl/Biblioteka_@ntykorupcyjna/KODEKS%20ETYCZNY%20NAUCZYCIELA.pdf z dn. 14.11.2012 r.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Szkoła katolicka u progu trzeciego tysiąclecia*, Rzym 1997.
- Lipian B., *Etos nauczyciela to prawość*, http://mtojnar.rzeszow.opoka.org.pl/anna_jenke/art_etos.htm, z dn. 8.11.2012 r.
- Polskie Towarzystwo Nauczycieli, *Kodeks Etyki Nauczycielskiej*, <http://technik-informatyk.net/kodeks-etyki-nauczycielskiej.html> z dn. 12.11.2012 r.
- Rusiecki M., *Dialog w szkole drogą do dojrzałości osobowej*, „Nauczanie Początkowe” 1 (2009/2010), s. 7-20.
- Rusiecki M., *Dojrzałość osobowa nauczyciela*, w: *In vinculo communionis. Księga jubileuszowa ku czci Biskupa Kieleckiego Kazimierza Ryczana w 60 rocznicę urodzin*, red. K. Gurda, T. Gacia, Kielce 1999, s. 411-428.
- Rusiecki M., *Etos nauczycielski*, „Wychowawca” 2 (2002), s. 4.
- Rusiecki M., *Etos zawodu nauczyciela*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 7 (2008), s. 277-299.
- Rusiecki M., *Etyka nauczyciela w obliczu wyzwań XXI wieku*, w: *Między wolnością a przymusem. Prawa człowieka i współczesna edukacja*, red. A. Wileczek, Kielce 2009, s. 29-55.
- Rusiecki M., *Karta odpowiedzialności i obowiązków nauczyciela*, Kielce 2004.
- Rybicki R., *Wprowadzenie do pedagogiki chrześcijańskiej*, Częstochowa-Warszawa 1994.
- Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002.
- Stróżewski W., *O wielkości. Szkice z filozofii człowieka*, Kraków 2002.

Dr hab. Dariusz Adamczyk – teolog, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.